

Andrea
Miškocová

Prešovská univerzita
v Prešove

Sympózium o nemeckom idealizme

Kantovský výskum prebieha v rôznych európskych i svetových inštitúciách, medzi ktoré zaradujeme aj Inštitút filozofie Prešovskej univerzity. V rámci spolupráce s partnerskými inštitúciami vznikla príležitosť zúčastniť sa doktorandského sympózia „Kant and German Idealism“, ktorého prvá časť sa uskutočnila v rámci programu Erasmus+ BIP v nemeckom meste Vechta v dňoch 31. októbra – 4. novembra 2022. Nosnou témou sympózia bol nemecký idealizmus s užším zreteľom na filozofiu I. Kanta a J. Fichteho. Zúčastnili sa ho študenti doktorandského stupňa z viacerých európskych štátov (Poľsko, Nemecko, Írsko, Švédsko, Taliansko, Francúzsko a i.). Ciele sympózia mali viacero bodov s dôrazom na vytvorenie spolupráce medzi mladými výskumníkmi s rôznym zameraním svojho výskumu. V úvodný deň sa mladí výskumníci postupne zoznámili s témami svojich záverečných prác. Jednotlivé výstupy ukázali, že témy, ktoré sa sústreďujú na nemecký idealizmus a filozofiu I. Kanta či J. Fichteho, majú široké pole záujmu: išlo o morálne otázky v neurovedách a s tým súvisiacu relačnú teóriu autonómie, Adornovu epistemologickú ideu negatívnej dialektiky a slobody, úlohu špekulácie vo filozofii, architektúru v estetike každodennosti a i.

Prednáškový cyklus druhého dňa s názvom *Kantova odpoveď na otázku: Čo je to osvietenstvo?* otvoril hostiteľský profesor a riaditeľ Inštitútu filozofie na Universität Vechta Jean-Christophe Merle, ktorý svojou prednáškou *Freedom of Speech and Cognitive Vices. Kant's and Current Kantian Perspectives* vytvoril priestor pre diskusiu o slobode prejavu a poznávacích zlovykoch. Aktualizácia témy slobody prejavu mala medzi zúčastnenými veľké ohlasy, keďže sa v dnešnej globalizovanej spoločnosti často objavuje v poli sociálnych, politických i filozofických diskurzov. Naznačili sa hranice neobmedzenej slobody prejavu so zreteľom na Kantovu filozofiu, ako aj porovnanie s úlohou vládnucej masy. Dôležitým bodom prednášky bola časť, ktorá z výskumného hľadiska predstavuje významné stanovisko pre nasledujúcu aktualizáciu výskumu Kantovej filozofie: ide o rozdiel medzi schopnosťou (*capacity*) ako istou predispozíciou, ktorú majú všetky ľudské bytosti,

a zručnosťou (*ability*) ako konkrétnym uskutočnením tejto predispozície, na ktorej rozvoj však potrebujeme ostatných (otázka *intersubjektivity*). V rámci tejto problematiky sa popoludňajší program zameriaval na spoločnú interpretáciu Kantovho textu *Odpoveď na otázku: Čo je to osvietenstvo?* a účastníci porovnávali rozdiel medzi rozumom a porozumením jednotlivca, ktorý o sebe zmyšľala ako o *vzdelancovi*, s dôrazom na jeho minulé i aktuálne postavenie v akademickej obci i širšej verejnosti.

Nasledujúci tematický okruh sympózia sa venoval otázke konceptu v Kantovej filozofii a v nemeckom idealizme. Primárnym východiskom pre túto sekciu bola prednáška hosťujúcej profesorky Karin de Boer z univerzity KU Leuven. Otvorila sa v nej otázka „Čo znamená určiť myšlienky rozumu v myslení?“ so zreteľom na Kantovu transcendentálnu teológiu. Práve ona predstavovala bázu pre diskusiu o nazeraní na ideu Boha prostredníctvom transcendentálnych predikátov a jeho koncepciu kategórií ako myšlienkových určení v porovnaní s Hegelovou koncepciou týchto určení. Ako prednáška naznačila, intuícia musí prísť z iného miesta na to, aby sme mohli determinovať naše pojmy v systéme poznania, čo otvorilo diskusiu o úlohe konceptu ako myšlienkovkej determinácie, teda dvojakého charakteru konceptu: ako určitého pravidla (*pure concepts*) a ako procesu, ktorý v sebe zahŕňa praktické používanie rozumu.

Ideovým východiskom bol okrem Kanta aj Fichte, preto bol program venovaný čítaniu jeho textu s názvom *Some Lectures Concerning the Scholar's Vocation* z roku 1794 a doktorandi sa spolu s profesormi pokúsili jeho ideu aktualizovať v kontexte súčasnej praxe výučby filozofie, ako aj povolania vedca v spoločnosti. Postavenie učenca v tejto diskusii bolo nazerané v imperatív, teda každá osoba sa musí správať ako učenec, a tak si osvojiť univerzálnejšie nazeranie na realitu, ktoré v sebe obsahuje aj morálny aspekt (Kant), ako aj širšie významové hľadisko, ktoré definujeme ako toho, kto hľadá pravdu (Fichte).

Virtuálna časť sympózia 1. a 2. decembra 2022 si kládla za cieľ rozviesť myšlienku konceptu učenca v Kantovej filozofii i nemeckom idealizme, na čo slúžila ako základné východisko prednáška pozvaného profesora C. E. Emmera z Emporia State University *Kant and Fichte on Enlightenment and the Vocation of the Scholar*. V diskusii tu nastal dôležitý moment prepojenia teoretickej a praktickej filozofie, v ktorom sa poukázalo na komplikované postavenie verejného vzdelávania s dôrazom na strach z manipulácie autoritou a dichotómiu s tým spätú: autorita – autonómia. Otázky smerovali aj k postaveniu univerzít ako základných miest, slúžiacich pre propagáciu verejného používania slobody a vytvorenia bezpečného prostredia pre

rozhovor medzi vedcami a verejnosťou. Obohacujúcou výskumnou vzorkou pre toto tematické zameranie bola Emmerova poznámka o tzv. *americkom Sapere aude*, ktoré charakterizoval ako východisko jednotlivca položené na téze: “*Urobil som si svoj vlastný výskum*”, čo neskôr predložil ako bázu pre vznik konšpiračných teórií a s tým súvisiaci vzťah medzi myslením a manipuláciou verejnosti. Poukázal tu aj na významný rozdiel medzi Kantom a Fichtem v otázke poznávania subjektu: zatiaľ čo obyčajní ľudia dostanú podľa Fichteho len pocit pravdy, pre Kanta je dôležité, aby každý rozvinul všetky časti usudzovania, čo je modernejšie nazeranie na tento fenomén a predstavuje celospoločenský význam pri narastajúcom počte dezinformácií či pri úlohe morálneho subjektu v pluralitnom svete. Posledná prednáška profesora Davida Jamesa z University of Warwick otvorila otázku o Kantovom koncepte osvietenstva, ako aj o poukazaní na osvietenstvo ako na spojenie konceptuálnych ideí, ktoré ale nemôžu ostať len v teórii, ale musia sa stať štruktúrou nášho konania.

Výsledkom tohto filozofického sympózia bola kvalitatívna analýza vyššie spomenutých textov klasických nemeckých idealistických filozofov I. Kanta a J. Fichteho, ktoré boli v rôznorodosti interdisciplinárnych výskumov doktorandov podrobené dôkladnej obsahovej historicko-kritickej analýze a poslúžia ako zdroj nových impulzov pre ďalší výskum s ohľadom na súčasné výskumné orientácie. Tematická oblasť výskumu, ktorú zmienení filozofi ponúkajú, bola pre účastníkov kvalitnou konštruktívnou bázou, cez ktorú sa pozerali na východiská dnešného vzdelávania, úlohu učenca vo verejnom diskurze, ako aj celospoločenské dianie vo svojich krajinách. Iniciatíva, ktorá sa týmto sympóziom vytvorila, je základom nielen pre budúce spolupráce jednotlivých pracovísk, ale je aj dôležitou kvalitatívnou vzorkou aktuálnych vedeckých impulzov v tzv. *novom čítaní* Kanta. Interdisciplinárne presahy diskutovaných tém predstavujú kvalitatívne zázemie pre nasledujúce výskumné iniciatívy nielen vo filozofických, ale aj v príbuzných odboroch. Dôležitosť Kantovej filozofie z hľadiska celospoločenského prínosu vytvára podstatný mílnik pre budúci vývoj vzdelávania morálneho aj kritického subjektu zajtrajška, ktorý bude reflektovať filozofiu ako každodennú prax nielen vzdelancov, ale aj jednotlivcov konkrétnej spoločnosti.

Mgr. Andrea Miškocová

University of Prešov

Prešov, Slovakia

andrea.miskocova@smail.unipo.sk

ORCID ID: 0000-0002-9662-5085